

MOJE RUSKO VOJNA ČI MIER?

Michail Šiškin

**MOJE RUSKO
VOJNA ČI MIER?**

MOJE RUSKO VOJNA ČI MIER?

Michail Šiškin

Z nemčiny preložila
Radka Smržová

slovar

Copyright © Michail Šiškin, 2022

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, s. r. o., Bratislava, 2023

Translation © Radka Smržová, 2023

The publication of the book was negotiated through Banke,
Goumen & Smirnova Literary Agency (www.bgs-agency.com).

OBSAH

<i>Predslov</i>	7
1. To sú predsa Nemci! To sú fašisti!	13
2. Paradox lži	16
3. Cár hôr	27
4. „Скоро!“ Čoskoro!	45
5. Nový „čas nepokojov“	58
6. Vstávanie z kolien	70
7. „Okno do Európy“ – alebo skôr zrkadlo?	90
8. Hybridný mier	97
9. Dva ruské národy	112
10. „Na trpezlivosť veľkého ruského národa!“	139
11. Čas budúci I	153
12. Čas budúci II	175
<i>Doslov</i>	181
<i>Poznámky</i>	188

Predslov

Byť Rusom dnes bolí. Deklarovaným cieľom Putinovej „špeciálnej operácie“ na Ukrajine bolo zachrániť Rusov, ruskú kultúru a ruský jazyk pred ukrajinskými fašistami. Prevažne rusky hovoriace mestá na východe krajiny však boli zlikvidované spolu s ich obyvateľstvom. Došlo k vojnovým zločinom nielen proti ľuďom, ale aj proti môjmu jazyku. Jazyk Puškina a Tolstého, Cvetajevovej a Brodského sa stal jazykom vojnových zločincov a vrahov. Rusko si v dohľadnej budúcnosti nikto nebude spájať s ruskou hudbou či literatúrou, ale s bombami dopadajúcimi na deti, s hrôzostrašnými obrazmi mesta Buča.

Zločinom režimu je navyše i to, že táto hanba postihla celú krajinu. V mene môjho národa, mojej krajiny, v mojom mene boli spáchané obľudné zločiny. Existuje však aj iné Rusko. Toto Rusko prežíva utrpenie a bolesť. V mene svojho Ruska, svojho ľudu, by som chcel požiadať Ukrajincov o odpustenie. Aj keď viem, že nič z toho, čo sa na Ukrajine odohralo, sa odpustiť nedá.

Môj otec odišiel na front ako osemnásťročný, aby pomstil svojho brata, ktorého zavraždili Nemci. Po vojne celý život nenávidel Nemcov a všetko nemecké. Snažil som sa mu vysvetliť: „Oci, ale veď nemecká literatúra je skvelá! A nemčina je nádherná!“ Tieto slová na neho však nezabrali. Čo budem

môcť po vojne povedať Ukrajincom, ktorých domy zbombardovali a vyrabovali ruskí vojaci, ktorých rodinných príslušníkov zabili ruské rakety? Že ruská literatúra je skvelá? A ruština ľubozvučná?

Vždy keď vypukne vojna, kultúra zlyhá. Výnimočná nemecká literatúra nedokázala zabrániť vzniku koncentračného tábora Osvienčim, rovnako ako skvostná ruská literatúra nedokázala zabrániť vzniku gulagov. Moje knihy, ako aj knihy iných ruských spisovateľov, ktoré vyšli za posledných dvadsať rokov, nedokázali zabrániť katastrofe odohrávajúcej sa na Ukrajine.

Čo môže robiť spisovateľ? Len to, čo vie – ozvať sa. Človek sa musí vyjadrovať bez príkras. Mlčať znamená podporovať agresora, vojnu. V 19. storočí bojovali Poliáci proti ruskému cárizmu „za vašu a našu slobodu“. A dnes za vašu a našu slobodu bojujú Ukrajinci. Bránia nielen svoju dôstojnosť, ale i dôstojnosť celého ľudstva. Ukrajina práve teraz bojuje za našu slobodu a našu dôstojnosť. Preto jej musíme pomáhať zo všetkých síl.

Moja matka je Ukrajinka, môj otec Rus. Momentálne som však rád, že ani jeden z nich už nie je medzi nami, takže sa nemusia prizerať na súčasnú tragédiu našich národov.

Táto vojna sa nezačala až teraz, ale v roku 2014. Západný svet to však nechcel pochopiť a tváril sa, že o nič nejde. Od toho momentu som sa po celé dlhé roky snažil ľuďom vo svojich vystúpeniach a textoch vysvetliť, kto je vlastne Putin. Nepodarilo sa mi to. Teraz im to Putin vysvetlil sám.

Rusko zostáva pre Západ hádankou vyvolávajúcou rozpačky. V tejto knihe som chcel priblížiť svoju krajinu západnému čitateľovi. Je to môj pohľad na Rusko, jeho minulosť, prítomnosť a budúcnosť, ako aj vyznanie lásky mojej krajine, ktorá má nádhernú prírodu a veľkolepú kultúru, ale znova a znova sa stáva netvorom, ktorý požíera cudzie i vlastné deti.

Texty knihy, ktorú držíte v rukách, vyšli v roku 2019 v publikácii *Frieden oder Krieg* (spolu s príspevkami publicistu

a televízneho reportéra Fritza Pleitgena). Dvadsiateho štvrtého februára 2022 sa celý svet obrátil hore nohami, no ukázalo sa, že moja kniha sa vonkoncom nedá označiť za „prežitok“. Práve naopak, je každým dňom aktuálnejšia. V posledných dvoch kapitolách (Čas budúci I a Čas budúci II – knihu som písal po nemecky a v nemčine existujú dva budúce časy) som písal o budúcnosti, o tom, čo čaká Rusko a svet. V tejto budúcnosti dnes žijeme.

Cieľom „špeciálnej operácie“ je zničiť demokratickú Ukrajinu. Jej výsledkom bude deštrukcia Putinovho Ruska. Ale čo príde potom?

Dva pokusy o zavedenie demokratického usporiadania spoločnosti v Rusku už zlyhali. Prvá ruská demokracia sa v roku 1917 udržala pri živote len niekoľko mesiacov. Druhá v deväťdesiatych rokoch minulého storočia s ťažkosťami fungovala niekoľko rokov. Vždy keď sa naša krajina pokúsi vybudovať demokratickú spoločnosť, zaviesť voľby, parlament a nastoliť republiku, ocitne sa v pazúroch totalitného impéria. Ruské dejiny si stále hryzú do vlastného chvosta.

Plodia diktatúry a diktátori zotročené obyvateľstvo alebo zotročené obyvateľstvo plodí diktatúry a diktátorov? Je to ten starý problém sliepky a vajca. Ako sa dá vystúpiť z tohto bludného kruhu? Kde by mohlo Rusko nájsť nový začiatok?

Hitlerovo diktátorské Nemecko našlo cestu von z bludného kruhu diktatúry a otrockej mentality – tak prečo nie Rusko? Nemci sa snaživo naučili „vyrovnať s minulosťou“ a „vyrovnávať s vinou“ a dokázali vybudovať demokratickú spoločnosť. Obrodzenie národa bolo však založené na totálne zničujúcej vojenskej porážke. Aj Rusko potrebuje začať z bodu nula. Bez pokánia a uznania národnej viny nie je v Rusku možný nový, demokratický začiatok.

V Rusku sa neuskutočnila destalinizácia, neuskutočnil sa norimberský proces s komunistickou stranou. Teraz závisí osud Ruska od procesu deputinizácie. Tak ako ukázali „nevedomému“ nemeckému obyvateľstvu v roku 1945

koncentračné tábory, treba „nevedomým“ Rusom ukázať zničené ukrajinské mestá a mŕtvolu detí. My Rusi musíme otvorene a odvážne uznať svoju vinu a žiadať o milosť; táto cesta je pre všetkých Rusov nevyhnutná. Ale pokľaknú Rusi v Kyjeve, Charkove či Mariupole na kolena, prosiac o odpustenie? A čo v ďalších oblastiach, kam „zavítali“ ruské tanky: v Budapešti, Prahe, Tallinne, vo Vilniuse, v Rige, Groznom?

Nemci sa v roku 1945 snažili ospravedlniť: Áno, Hitler síce bol naozaj hrozný zločinec a príšerný zloduch, ale my Nemci sme o tom nič nevedeli a boli sme Hitlerovými obeťami rovnako ako ostatní. Deputinizácia zlyhá vo chvíli, keď si Rusi osvoja rovnaký spôsob argumentácie: Áno, Putin síce rozpútal zločineckú vojnu proti Ukrajine, ale my obyčajní Rusi sme o tom nič nevedeli a mysleli sme si, že ide o oslobodenie Ukrajincov od fašistov. Sme Putinovými obeťami rovnako ako ostatní. Takéto slová budú živnou pôdou pre nástup nového Putina.

NATO ani Ukrajinci nemôžu s Putinom urobiť poriadok za Rusov. Očistu našej krajiny musí vykonať samotný ruský ľud. Je môj ľud na túto úlohu pripravený? Je reálne, že na územiach, ktoré vyhlásia nezávislosť od Moskvy, vzniknú demokratické konštitučné štáty? Veď proces rozpadu ruského impéria bude pokračovať. Juhoslávia nám názorne predviedla, ako rýchlo môžu prepuknúť tie najbrutálnejšie vojny a etnické čistky v mnohonárodnostnom štáte. Ak sa bude násilie stupňovať, vráti to našu krajinu o niekoľko storočí späť. A pre Západ to bude znamenať ďalšiu obrovskú vlnu utečencov.

Čaká nás obdobie občianskych nepokojov v krajine, kde sa demokratické myšlienky zdiskreditovali medzi širokými masami a obyvateľstvo upína svoje nádeje k silnej vládnucej ruke. „Pevná ruka“ sa niekde nepochybne nájde a Západ s pochopením pristúpi aj na novú „diktatúru poriadku“. Nikto netúži po nejasných vyhliadkach do budúcnosti v krajine plnej hrdzavých jadrových rakiet.

Vyznávam názor, že je potrebné uznať vinu na národnej úrovni. Bez úplnej deputinizácie nečaká Rusko žiadna bu-

dúčnosť. Inej cesty ako dlhé bolestné znovuzrodenie však pre Rusko niet. A všetky tie sankcie, chudoba, odvrhnutie nebudú na tejto ceste to najhoršie. Ak sa v ruskom národe neudeje vnútorný prerod, bude to ešte strašnejšie. Putin je symptóm, a nie choroba.

Ruská kultúrna obec má dnes pred sebou poslanie ukázať svetu, že tu je aj iné Rusko. Nie všetci Rusi podporovali túto vojnu. Toto nie je vojna medzi Ukrajincami a Rusmi. Je to vojna medzi ľuďmi, ktorí hovoria ukrajinsky aj rusky, a netvori, ktorí hovoria jazykom lži a sú pripravení plniť zločinecké príkazy. V tejto vojne neexistujú národnosti – sú v nej ľudia a netvori. A netvori nemajú národnosť, sú otrokmi zločineckého režimu. Ľudia v Rusku vychádzajú do ulíc, aby protestovali proti vojne, netvori ich za to mláčia a zatýkajú.

Putinov zločin spočíva v tom, že otrávil ľudí nenávisťou. Hoci sa raz stiahne, bolesť a nenávisť zostanú v ľudských dušiach ešte dlho. Potom sa s tou traumou budú musieť vyrovnáť prostredníctvom literatúry, umenia a kultúry. Deň, keď sa skončí mizerný, bezcenný život diktátora, nie je pre kultúru konečnou stanicou – tak to bolo vždy a tak to bude aj po Putinovi. Potom sa už viac nebudú musieť písať knihy o Putinovi a nebude potrebné vyhlasovať mu vojnu. Vojna – stav, keď ľudia dávajú príkazy jednému národu, aby zabíjal príslušníkov iného – sa nedá nijako zdôvodniť. Skutočná literatúra sa stavia proti vojne. Skutočná literatúra vypovedá o ľudskej potrebe lásky, nie nenávisti.

Jeden čitateľ mi napísal: „Vaša kniha mi pomohla, aby sa moja láska k Rusku neudusila v krvi Ukrajincov.“ Môže nám teraz, keď sa po vpáde ruskej armády na Ukrajinu prelialo toľko krvi, kniha o láske k Rusku ešte pomôcť, aby sme sa v nej neutopili?

Po každej vojne vzniká protivojnová literatúra. Spomeňme si na Hemingwaya alebo Remarquea. Nepochybujem, že mladí spisovatelia sa budú zaoberať svojimi vlastnými skúsenosťami z tejto vojny. Rusi a Ukrajinci budú písať rôzne

texty a budú to veľmi odlišné knihy. Všetci budú písať o bolesti zo straty, o smrti, o smútku, ale v ukrajinskej literatúre sa objavia knihy o vzniku slobodného národa, o hrdinskom odpore proti zlu, o boji za ľudskú dôstojnosť a pre Rusov bude aktuálna téma národného uznania viny za spáchané zločiny.

Nenávisť je choroba, kultúra je liek.

1

To sú predsa Nemci! To sú fašisti!

Moja prvá spomienka na Nemcov sa spája s fackou, možno preto sa mi táto príhoda z detstva zachovala v pamäti. Mal som štyri roky. Rodičia si kúpili prvý televízor. Na obrazovke sa objavili vtedy bežné reportážne snímky: vojna. Nacistická prehliadka. Nemecké jednotky SS pochodujúce v radoch. „Aké krásne!“ nadšene poznamenal môj starší brat a hneď za to schytil od otca zaucho. „Ako to môžeš povedať?!“ pobúrene skríkol otec. „To sú predsa Nemci! To sú fašisti!“ Môj otec bol počas vojny námorníkom na ponorky v Baltskom mori. Ako osemnásťročný sa prihlásil ako dobrovoľník, aby pomstil svojho staršieho brata. Keď som bol malý, bývali sme v pivnici na slávnej moskovskej ulici Arbat a nad mojou postieľkou visela fotografia jeho „Ščuky“ (slov. „štuka“; Š-310 bola ruská ponorka, ktorá sa používala v druhej svetovej vojne). Ako dieťa som bol strašne hrdý na to, že môj otec mal ponorku. Každý rok 9. mája na Deň víťazstva vytiahol otec zo skrine námornícku uniformu – keďže z roka na rok priberal, musel ju znovu a znovu obmieňať – a zavesil si na ňu všetky vyznamenania. Bolo pre mňa veľmi dôležité, aby som bol na otca hrdý. Bola predsa vojna a otec ju vyhral! Vyhral ju!

Až oveľa neskôr som sa dozvedel, že otec sa podieľal na potopení nemeckých lodí, ktoré v rokoch 1944/1945

evakuovali utečencov z Rigy a Tallinnu. Vo vodách Baltského mora zahynuli stovky, ak nie tisíce ľudí – za čo otec dostal vyznamenanie. Už dávno som prestal byť hrdý, ale nechcem ho ani odsudzovať. Bola vojna.

Po vojne začal otec piť. Rovnako ako všetci jeho kamaráti z ponorkového loďstva. Asi si nemohli pomôcť. Bol predsa len chlapec, keď celé mesiace slúžil na mori a žil v neustálom strachu, že raz sa v tej železnej rakve potopí. Takéto veci človeka nikdy nenechajú chladným.

Za Gorbačova, keď nastali ťažké roky a všetkého bol nedostatok, dostával otec, vojnový veterán, balíky pomoci vrátane potravín z Nemecka. Pokladal to za osobné poníženie. On a jeho kamaráti sa celý život cítili ako víťazi a teraz mali ješ omrvinky zo stola porazeného nepriateľa. Keď nám otec prvýkrát priniesol prídela potravín, opil sa a vykrikoval: „Veď sme predsa zvíťazili!“ Potom zmlkol, rozplakal sa a položil si rečnícku otázku, ale adresovanú mne: „Povedz, vyhrali sme vojnu alebo sme ju prehrali?“

V posledných rokoch života sa ničil vodkou. Všetci jeho kamaráti z ponorky sa vtedy už dávno upili na smrť, on bol posledný nažive. Otec sa pravdepodobne ponáhlal, aby opäť uvidel svojich spolubojovníkov. Oblečený v námorníckej uniforme zhorel na popol v moskovskom krematóriu.

Ako deti sme sa vždy hrali na vojakov. Nepriateľmi boli Nemci, ako vo všetkých filmoch, ktoré sme poznali. V škole boli žiaci rozdelení do dvoch vyučovacích skupín podľa cudzieho jazyka, ktorý sa učili. Všetci sa chceli učiť angličtinu a nikto nemčinu.

Učitelia sa vyhrážali: „Ak budeš mať zlé známky, zaraďia ťa do nemeckej skupiny!“ Mal som dobré známky, ale smolu, že moja mama bola riaditeľkou našej školy. Jedného dňa ku mne podišla so slovami: „Míša, ja viem, že si zaslúžiš ísť do anglickej skupiny, ale aj tak sa budeš učiť po nemecky. Potom ma ostatní rodičia nebudú môcť obviňovať, že ťa uprednostňujem.“ Tak som sa obetoval pre riaditeľkino

dobro a musel som sa učiť nemčinu. Môj postoj sa zmenil, keď som v maturitnom ročníku čítal knihu Maxa Frischa *Volajte ma Gantenbein* v ruskom preklade. Úplne ma ohromila, pretože v našej krajine bolo zakázané takmer všetko, čo bolo dôležité pre vývoj literatúry v 20. storočí. Vydávať sa nesmeli dokonca ani knihy Nabokova či Joycea. Spolu s Maxom Frischom sa mi do hlavy dostali technické výdobytky západnej prózy. Potom som vzal do rúk Stillera v origináli a čítal som ho so slovníkom. Tak sa začala moja láska k nemeckému jazyku, ktorá trvá až dodnes. Mimochodom, oveľa neskôr ma Max Frisch sklamal, ale to nemalo nič spoločné s jazykom.

2

Paradox lži

Niekedy mám pocit, že za to môžu slová. Niektoré pojmy sa pri prekračovaní ruských hraníc javia ako škatuľky s falošným označením. Podivným spôsobom sa obsah slova buď potichu zamení, alebo sa jednoducho odcudzí. Najlepšie a najkrajšie výrazy strácajú na pozadí ruského jazyka svoj význam.

Keď som bol mladý, všetko sa zdalo také jednoduché a jednoznačné: našu krajinu obsadila banda komunistov, a ak túto stranu vyženieme, otvorí sa hranice a my sa vrátíme do celosvetovej rodiny národov, ktoré žijú podľa zákonov demokracie a slobody a vážia si práva jednotlivca. Parlament, republika, ústava, voľby – tieto slová mali až rozprávkový cveng. Všetci sme vtedy boli naivní. Akosi sme si neuvedomovali, že to všetko sme tu už dávno mali – Stalinova ústava z roku 1936 bola tou „najdemokratickejšou ústavou na svete“. V tom čase sme si žili za existencie týchto veľkých slov, ktorými boli preplnené všetky noviny. A zároveň sa od nás očakávalo, že budeme pravidelne chodiť k volebným urnám.

Zabudli sme, že všetky tie pekné slová, ktoré sa do našej spoločnosti dostali cez hranice zo Západu, stratili svoj pôvodný význam, že začali znamenať všetko možné, len nie to, čo skutočne znamenali.

Ústava nám garantovala všetky druhy práv, a tak v nej stálo čierne na bielom: „Volby poslancov... vykonávajú voliči tajným hlasovaním na základe všeobecného, rovného a priameho volebného práva.“ – „Sloboda slova, sloboda tlače, sloboda zhromažďovania, sloboda pouličných sprievodov a demonštrácií.“ – „Občanom ZSSR sa zaručuje nedotknuteľnosť osoby. Nikto nesmie byť vzatý do väzby bez uznesenia súdu alebo bez súhlasu prokurátora.“ – „Nedotknuteľnosť obydlí občanov a listové tajomstvo sú chránené zákonom.“

Text tejto krásnej ústavy napísal Nikolaj Bucharin. Tri mesiace po jej prijatí, v marci 1937, jej autora zatkli na základe obvinenia zo špionáže a z účasti na sprisahaní proti Stalinovi. Vo svojom poslednom liste Bucharin prosil Stalina, aby ho nezastrelili, ale aby mu podali smrteľnú dávku morfia. Namiesto toho, aby mu Stalin udelil túto milosť, šéf NKVD Nikolaj Ježov, ktorý osobne dohliadal na Bucharinovu popravu, prinútil odsúdencu dívať sa, ako pred ním zastrelili jeho spoluväzňov.

Bucharin bol trikrát ženatý. Jeho prvú manželku Nadeždu Lukinovou zatkli 1. mája 1938 a zastrelili 9. marca 1940. Jeho druhá manželka Esfir Gurvičová a dcéra Svetlana strávili mnoho rokov v gulagu. Jeho tretiu manželku Annu Larinovou zatkli tiež. Syn Jurij vyrastal v sirotinci a ani nevedel, kto sú jeho rodičia.

Slová nechali svojho autora v štichu. Zdá sa, že slová sa proti nám sprisahali.

Pod najprostejšími a najbežnejšími pojmami sa rozumejú úplne iné veci. Keď sa v Rusku hovorí o trhovej ekonomike alebo súkromnom vlastníctve, západnému uchu to znie lákavo a povedome, ale pritom to je zavádzajúce. V Rusku totiž nie je garantované súkromné vlastníctvo ani trhové hospodárstvo v západnom zmysle slova. Alebo si zoberme napríklad štát. V civilizovanom svete sa už dávno považuje za samozrejmé, že štát slúži ako nástroj na obhajobu záujmov svojich občanov a nesleduje svoje vlastné záujmy. Moc

sa buduje zdola a nahor sa delegujú len tie právomoci, ktoré sa nedajú realizovať na najnižšej úrovni. Vedomosť o rozdelení štátnej moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu sa každému občanovi podáva spolu s materským mliekom.

V Rusku sa pod pojmom štát rozumie niečo úplne iné: moc a územie. A obe sú sväté. Na Západe platí, že občan je spoluvlastníkom štátu, v Rusku je jeho nevoľníkom, bez ohľadu na to, aký nápis štát vyvesí na bránu.

Kto by si bol v Sovietskom zväze pomyslel, že komunistická strana zanikne, ale v novom Rusku sa všetky tie zvučné slová, ako demokracia, parlament a ústava, stanú len obuškami v nekonečnom boji o moc a peniaze?

Vezmime si pojem „demokracia“. V Európe sa považuje za záruku osobných slobôd a ľudských práv. Pre väčšinu Rusov tento pojem označuje chaos deväťdesiatych rokov. Nikto v Rusku sa nechce vrátiť do „divokých deväťdesiatych“.

V Rusku a na Západe vyvolávajú tie isté slová veľmi odlišné reakcie. Na Západe sa napríklad ľudia pri slávnej vete, že pád Sovietskeho zväzu bol „najväčšou geopolitickou katastrofou“ 20. storočia (Vladimir Putin v apríli 2005), len pousmiali. Zatiaľ čo v USA a západnej Európe sa koniec Sovietskeho zväzu interpretoval ako triumf slobody a demokracie, pre väčšinu Rusov to bola nesmierna katastrofa z ľudsko-spoločenského hľadiska. Putin hovoril zo srdca väčšine Rusov.

Pravdepodobne najväčšie nedorozumenie medzi Západom a Ruskom pramení z toho, že demokratické pojmy sú v Rusku iba prázdnyimi frázami, ktoré nemajú obsah. Na Západe sa vlády musia merať pojmami, v Rusku sú to fasády a každý v Rusku vie, že za nimi je prázdnota. Ruský štát môže deklarovať „zákony“, „ústavu“, „ľudské práva“ a akékoľvek „slobody“, Rusko žilo a žije len podľa jedného zákona, ktorým je svojvôľa neobmedzenej moci Kremľa. Preto tí, ktorí riadia našu krajinu, jednoducho nedokážu pochopiť, prečo napríklad Spojené kráľovstvo nie je ochotné vydať čečenských separatistov do Ruska. Podľa ich videnia sveta

by sa táto záležitosť dala vyriešiť jedným telefonátom britského premiéra príslušnému sudcovi.

V ruskom priestore majú silné slová úplne odlišnú funkciu. Slúžia ako kamufláž. To, čo sa vonkajšiemu pozorovateľovi môže zdať ako lož, prispieva v rámci používania ruského jazyka k všeobecnému porozumeniu. To nie je paradox, ale ruská realita používania slov.

„Na Kryme sa nenachádzajú žiadni ruskí vojaci,“ oznámil Putin celému svetu na jar 2014 s falošným úškrnom. Západný svet to nechápal: Ako môže Putin svojmu ľudu tak nehorázne klamať? Ale tamojšie obyvateľstvo to ako lož nevnímalo: My si medzi sebou vo všetkom rozumieme, veď oklamať nepriateľa, to nie je hriech, ale vojakova cnosť. A s akou hrdosťou Putin neskôr pripustil, že: „Áno, na Kryme boli ruskí vojaci!“

Západu bezostyšne klamú do očí: „My sme ten Boeing 777 nad Doneckom nezostrelili!“ Každý vie, že to je klamstvo. Ale aj tak všetko pokračuje po starom.

Keď Putin bezočivo predkladá západným politikom nehanebné lži, sleduje ich reakcie so zjavným záujmom a neraz aj s pobavením, vyžíva sa v ich zmätku a bezradnosti. Drzosť je prejavom sily – dostáva protivníka pod tlak a tým ho uvádza do rozpakov. Oni nie sú ochotní takto klamať. Západní politici namiesto otvoreného luhania fabulujú čo najnenápadnejšie; v demokratickej Európe prevláda iný algoritmus klamstva.

Chris Patten, posledný guvernér Hongkongu a bývalý komisár EÚ, opisuje vo svojich pamätiach príhodu, keď počas samitu sedel s Putinom za jedným stolom. Hovorili o Čechensku a porušovaní ľudských práv v tejto krajine. „Bolo to zvláštne. [...] Vedeli sme, že Putin klame. A on vedel, že to vieme. Bolo mu to úplne ukradnuté. A my sme sa proti tomu neohradili – nielen vtedy, ale zas a znova.“¹

Kremeľ vyhlasuje, že Rusko sa nezúčastňuje na vojne na východe Ukrajiny, a každý vie, že aj to je lož, ale západná diplomacia i tak toto stanovisko akceptuje. Mocní v Kremli

posielajú vojakov na východnú Ukrajinu, nechávajú ich umierať v tejto nehoráznej kryptoinvázii a potom klamú ich rodinám o príčine a mieste ich smrti. Rodiny sa tvária, že vládnym predstaviteľom veria. A naďalej mlčia. Keď Putin vo vlastnej krajine vykladá svoje nepravdy, všetci vedia, že klame, a on sám si je vedomý, že o tom každý vie, no jeho voliči sa s jeho výmyslami stotožňujú. Ruská „pravda“ je nekonečnou spleťou lží.

Koniec koncov, to všetko sme si už raz odžili. Sovietsky rozhlas jedného dňa odvysielal do éteru takúto lož: „[Sovietska tlačová agentúra] TASS vyhlasuje, že na území Kórey nie je žiadny sovietsky vojak!“ Do Egypta, Alžírsku, Jemenu, Sýrie, Angoly, Mozambiku, Etiópie, Kambodže, Bangladéša či Laosu nevstročili žiadni sovietski vojaci. Ak vojaci, ktorí tam boli nasadení, mali to šťastie, že zostali nažive a vrátili sa domov, dostali rozkaz: O tom ani slovo! Domovina ich zaprela. Až v deväťdesiatych rokoch ich dodatočne uznali a doplnili ako účastníkov vojnových akcií do paragrafu zákona o vojnových veteránoch. V tomto zákone je uvedený zoznam vojen, v ktorých bojovali naši vojaci a dôstojníci – vojen, na ktorých účasť naše vlády kategoricky odmietali a bili sa pritom do prs. Budúci zákonodarcovia budú musieť zahrnúť do tohto zoznamu aj Ukrajinu.

Rusko urobilo krok späť a vrátilo sa do sovietskych čias absolútnych lží. Vtedajšia moc uzavrela so svojimi poddanými spoločenskú zmluvu, podľa ktorej sme žili celé desaťročia: Vieme, že vám klameme, aj to, že i vy klamete, ale všetci budeme svorne klamať naďalej, aby sme prežili. Na tejto „spoločenskej zmluve“ vyrástli celé generácie.

Raz som si v školskej knižnici požičal knihu *Jazmínko v krajine klamárov* od talianskeho spisovateľa Gianniho Rodariho. Je to príbeh chlapca prichádzajúceho do krajiny, ktorej sa zmocnila banda pirátov, a tí teraz nútia všetkých obyvateľov klamať. Mačkám prikážu štekať, psom mňaukať. Chlieb sa nesmie nazývať inak ako „atrament“, v obehu sú len faloš-

né peniaze a najdôležitejšie správy sa tamojší obyvatelia dozvedajú prostredníctvom novín *Vzorný klamár*. Absurdnosť tohto rozprávania ma, samozrejme, pobavila, ale tajomstvo neveriteľného úspechu tej knihy spočívalo v tom, že dospeli na rozdiel od detí pochopili, o ktorej krajine sa v nej vlastne píše. Orwell pre začiatočníkov. Pamätám si, ako sa moji rodičia čudovali, prečo tú knihu nezakázali – vedeli, že tá podmanená krajina plná lží je vlastne tá, v ktorej žijú oni sami.

Lži boli na každom kroku. Klamali noviny, televízia, učitelia. Štát klamal svojich občanov, občania klamali štát. Také boli pravidlá hry a každému boli jasné ako facka. Zvykli sme si na to už od čias materskej školy. Všetci aktéri, ktorí zastupujú dnešné Rusko, vyrastali práve v tejto krajine lží. Celé desaťročia klamali svojim ľuďom aj cudzincom a neprekážalo im, že nikto nikomu neverí. Na plagátoch obyvateľov utvrdzovali, že „ZSSR je baštou mieru“, a zároveň vysielali tanky do celého sveta. Pod zámienkou „pozvania od skupiny súdruhov“ (smiešne malej skupiny pozostávajúcej z piatich funkcionárov stalinistického krídla strany v ÚV KSČ) napadli Československo. Klamali, že ich požiadali, aby vyslali vojská do Afganistanu. Šírili lži aj o leteckých haváriách, pravda, len ak pri nich nezahynuli futbalové alebo hokejové tímy – koniec koncov, také katastrofy sa diali len tam vonku, na Západe. Keď sa stal novým tajomníkom strany Leonid Brežnev, podviedli celý svet: vymazali Chruščova z oficiálnych fotografií z uvítania Jurija Gagarina na Červenom námestí po jeho návrate z vesmíru. Klamali o minulosti, prítomnosti i budúcnosti pri každej príležitosti, či už išlo o niečo dôležité, alebo nie.

V televízii s nadšením informovali o plnení päťročných plánov, ale regály v obchodoch zívajú čoraz viac prázdnotou a rady pred nimi sa neustále predlžovali. Žili sme v krajine, „kde zvíťazil socializmus“, kde podľa zákona síce všetko patrilo ľudu, ale ten v skutočnosti nemal nič. A vlastne nikto nič nemal. Žili sme vo výnimočnej krajine plnej otrokov, kde každý patrilo systému. Dokonca aj tí, ktorí nás viedli.